

150 ANYS D'ESTUDIS NATURALISTES A LA VALL DE SÓLLER

*Carles Constantino Mas**

RESUM

El present article és un resum de la conferència inaugural de les III Jornades d'Estudis Locals que tingueren lloc els dies 7 i 8 de novembre del 2008. S'hi fa un repàs dels principals científics i naturalistes que estan relacionats amb Sóller i els seus voltants durant els darrers 150 anys, bé sigui per les seves investigacions i troballes a la Vall o pels contactes mantinguts amb els estudiosos locals.

LA FASCINACIÓ DELS INVESTIGADORS PER LES ILLES

Durant el segle XIX els naturalistes europeus i americans fascinaren el món amb les seves expedicions i troballes. Els científics tenien ànsies d'estudi-

* Carles Constantino Mas. Museu Balear de Ciències Naturals <musbcn@teleline.es> <www.museucienciesnaturals.org> – <www.fungibalea.net>.

ar i descobrir nous indrets no coneguts, com Charles R. Darwin (1809-1882) que l'any 1831 comença un viatge de cinc anys amb el vaixell *Beagle*, durant el qual concep la teoria de la selecció natural i l'origen de les espècies, a partir de l'observació, principalment, de la fauna de les Illes Galápagos. (*Totes les espècies han evolucionat al llarg del temps a partir d'ancestres comuns mitjançant la selecció natural. L'aïllament de les illes dispara la taxa d'evolució*). Aquest fet provoca fascinació per les illes.

Els naturalistes europeus, principalment els francesos, van pensar que les Illes Balears podien ser prou interessants per al seu estudi, fins i tot, més que altres terres llunyanes.

Les particularitats de Sóller i els seus voltants eren nombroses i interessants fet pel qual molts d'ells es decantaren per estudiar la Vall. Aquestes es poden resumir en:

- Diversitat d'altures, ecosistemes i hàbitats en una relativa petita extensió de territori.
- Riquesa geomorfològica, geològica i paleontològica, una autèntica síntesi de la història geològica de Mallorca.
- Notables jaciments des del triàsic fins al quaternari.
- Formacions càrstiques, coves, avencs i algun camp de lapiaz com el de Moncaire.
- Paisatges espectaculars i relativament “verges”.
- Refugi d'espècies endèmiques i relictos.
- Vegetació molt singular amb alzinars, garrigues, pinars, zones amb vegetació rupícola i carritxars.

La primera prospecció florística documentada que es realitza a les Illes Balears es va fer durant un viatge a Mallorca i Menorca efectuat per Joan Salvador i Riera l'any 1711. El seu germà Josep Salvador també va herboritzar Menorca l'any 1725. Es tractava d'una família de farmacèutics catalans que feren una gran tasca dins la botànica prelinneana del Principat.

Durant el regnat de Carles III s'adoptaren els valors culturals de l'època il·lustrada. A Mallorca van destacar Bonaventura Serra i Ferragut, erudit, especialista en dret, arqueòleg i cronista general del Regne de Mallorca. Va ser un dels fundadors de la Real Sociedad Económica de Amigos del País, i destacà especialment pels seus estudis de Flora Balear (1772). Cal mencionar també Cristòfol Vilella, el qual va ser pensionat pel rei Carles III per a la realització

de dibuixos i pintures sobre els animals i plantes de Mallorca. Va enviar anotacions i materials amb representacions de la natura balear amb destinació a la col·lecció de curiositats del Real Gabinete de Historia Natural de Madrid.

Cap d'aquests personatges però no van deixar constància de la seva presència o dels seus estudis a la vall de Sóller, malgrat que Bonaventura Serra cita en diversos treballs l'existència d'or a Sóller, fet que no ha estat contrastat posteriorment per altres investigadors.

ELS NATURALISTES A LA VALL DE SÓLLER

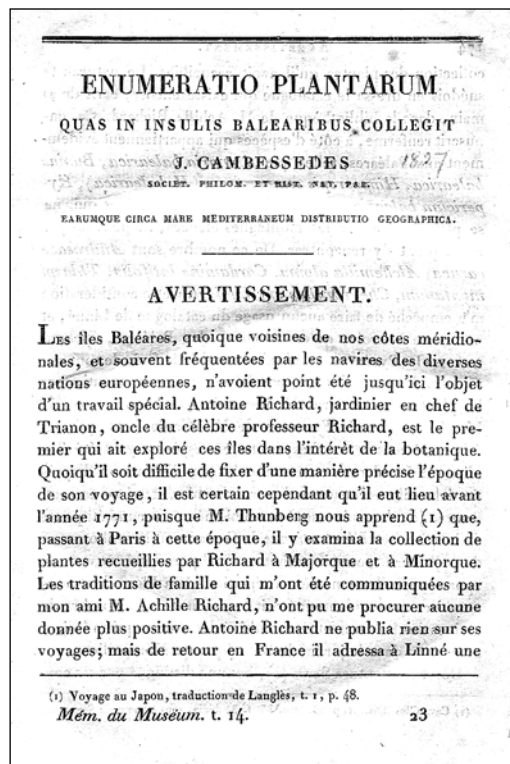
Per ordre cronològic se citen els naturalistes, que al parer de l'autor de l'article, són els més importants que han tingut relació directa amb la vall de Sóller. Cal dir que no es tracta d'una selecció exhaustiva i per tant possiblement en manquin alguns ja que, durant els darrers 150 anys, han estat molts els que han tingut relació amb Sóller i realitzat treballs relacionats amb les Ciències Naturals.

JACOB CAMBESSÈDES

(Montpeller 1799 – Llenguadoc 1863)

Aconsellat pel naturalista i geògraf Alexander Von Humbolt va venir a Mallorca. Va arribar al Port de Sóller procedent de Cette, el mes de març de 1824 i va viure a la nostra vall mentre herboritzava Mallorca. Posteriorment es va desplaçar a Eivissa i Menorca per a continuar amb els seus estudis.

L'any 1827 va publicar *Enumeratio Plantarum quas in insulis*

Portada de l'obra de J. Cambessèdes *Enumeratio Plantarum quas in insulis Balearibus collegit* (Biblioteca del MBCN).

Balearibus collegit Va ser el primer estudi botànic important que es publicava de les Balears, en el qual s'enumeren 691 espècies de plantes. El propi Cambessèdes cita al seu llibre:

“...je débarquai au port de Soller, petite ville située sur la côte septentrionale de Majorque... ...Les vignes sont disposés en amphithéâtre sur le penchant des montagnes de Soller, Valldemossa...”

ALBERTO DE LA MARMORA

(Torino 1789-1863)

Era un comte italià, militar, naturalista i geòleg. També va dedicar-se a l'arqueologia, principalment al estudi de les monedes fenícies. L'any 1834 va publicar el primer mapa geològic de Mallorca i Menorca: *Observacions géologiques sur les deux Iles Baléars Majorque et Minorque*.

L'any 1833 va viatjar per la Serra de Tramuntana i va valorar la seva complexitat estructural des del punt de vista geològic.

PAUL BOUVY DE SCHORRENBER

(Holanda 1807 – Barcelona 1867)

Aquest enginyer, l'any 1835, fou contractat per la Campanya Catalana de Navegació i s'estableix a Mallorca per a dirigir l'explotació de les mines de lignit de Binissalem. Durant aquest temps va descobrir les mines de lignits de Selva i fou capdavanter en la recerca de la procedència de les aigües subterrànies a Mallorca. Participà en la dessecació del prat de Sant Jordi i va introduir el primer molí de vent per elevar aigua. A sa Costera va ser l'impulsor d'una foneria per extreure coure, la qual però no es va acabar de construir. Va publicar el *Mapa geológico de Mallorca* i un treball, l'any 1867, que duia per títol *Ensayo de una descripción geológica de la isla de Mallorca*.

JULES HAIME

(1824–1856)

Naturalista francès el qual, l'any 1853, explorà part de l'illa de Mallorca juntament amb l'enginyer i geòleg Paul Bouvy i el zoòleg Duthiers. El 1855 publicà *Notice sur la géologie de l'île de Majorque* on cita 59 tàxons fòssils de diferents localitats de Mallorca, cinc d'ells nous per a la ciència. Es pot dir que aquestes van ser les primeres descripcions de fòssils de Mallorca. A Muleta (Sóller) troba i descriu una nova espècie de braquiòpode, la *Terebratula davidsoni*.

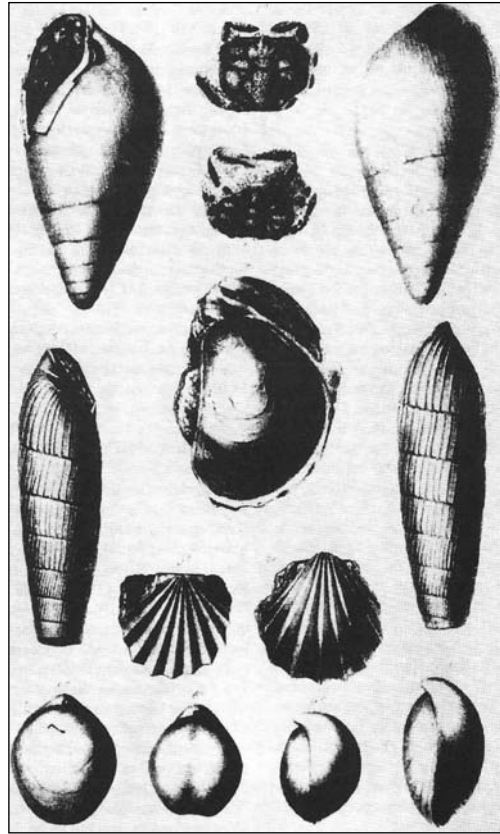
JOSEP RULLAN I MIR

(Sóller 1829 – 1912)

Historiador conegut popularment com el capellà *Busquera*, fou autor de la *Història de Sóller* (1875-1876). Realitzà nombroses publicacions sobre agricultura (cultiu de garrovers, oliveres i tarongers, principalment). Fou nomenat Fill Il·lustre de Sóller l'any 1904. Durant la seva vida va realitzar observacions naturalistes sobre les aigües subterrànies i els torrents i l'any 1885 publica *Inundaciones de Sóller i Fornalutx*. Va recollir col·leccions locals de fòssils i mantingué l'herbari que l'*Hermano Bianor* li preparà, material que actualment encara es conserva.

En un fragment del seu llibre *Ensayos de agricultura y prehistoria* escriu:

... *Aunque las extensas mesetas de La Serra viertan sus aguas en la cuenca de S'Arrom, y solamente se forma una pequeña fuente en una de ellas, en la superior, no son aquellas bastantes a producir el rico manantial de S'Uyet que tiene su origen debajo de uno de los escarpamentos del Recó d'en Vives, cuenca igualmente considerable...*

Làmina de J. Haime amb dibuixos de *Terebratula davidsoni* a la part inferior

HENRI HERMITE

(França 1847 – 1880)

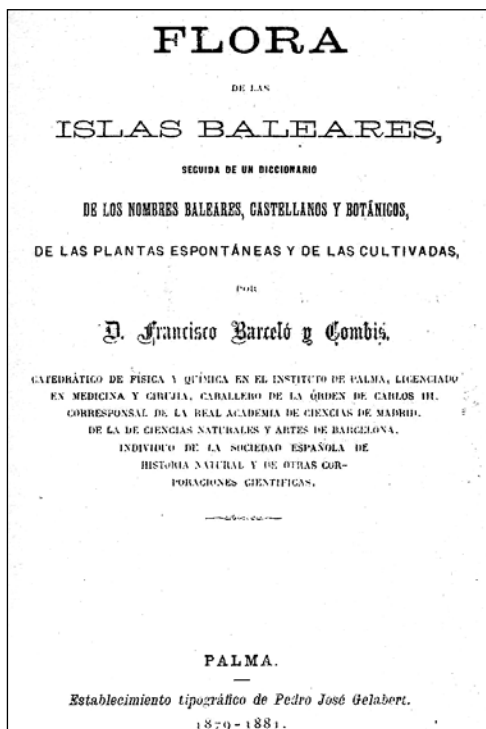
Era un geòleg que va iniciar una sèrie d'estudis geològics a les Balears per tal de doctorar-se. Va treballar a la vall de Sóller i realitzà diversos talls geològics de l'Ofre. L'any 1879 va llegir la seva tesi a la Universitat de París “*Études géologiques sur les Isles Baleares*”, on cita fòssils del Puig de l'Ofre, entre d'altres. L'any 1888 es tradueix aquesta tesi al castellà i es publica el seu *Mapa geológico en bosquejo de las Islas Baleares*.

ARXIDUC LLUÍS SALVADOR D'ÀUSTRIA

(Florència 1847 – Bohèmia 1915)

Malgrat que a nivell naturalista l'Arxiduc Lluís Salvador sigui considerat un mecenes, l'any 1867 va escriure un llibre sobre coleòpters de Mallorca. Va

acollir a Miramar l'equip de botànics de Ginebra dirigit per Chodat els quals li dediquen una espècie, el *Rhamnus ludovici-salvatoris*, conegut popularment com a llampúdol bord, rotaboc o llampúgol. A Sóller es va relacionar amb el botànic *Hermano Bianor*.

Libre de F. Barceló i Combis *Flora de las Islas Baleares* (Biblioteca MBCN).

FRANCESC BARCELÓ I COMBIS

(Girona 1820 – Palma 1889)

Era metge, naturalista i catedràtic de física i química. Fou autor de la *Flora de las Islas Baleares* i de catàleg d'aus (1866), mamífers (1875), mol·luscs terrestres (1876) i rèptils i amfibis (1876) de les Balears. Va fer

un important recull de la flora micològica balear. El botànic Moritz Willkom li dedicà la planta endèmica *Bupleurum barceloi*, coneguda també com a claveller de penyal o clavellina. Es creu que el seu herbari va ser cremat després de la seva mort.

En un fragment del seu llibre sobre flora cita:

...El naranjo y el limonero cultivados desde remotos tiempos en los deliciosos valles de Sóller ... y en las fértiles cañadas de Fornalutx, constituyen un manantial de riqueza para la isla...

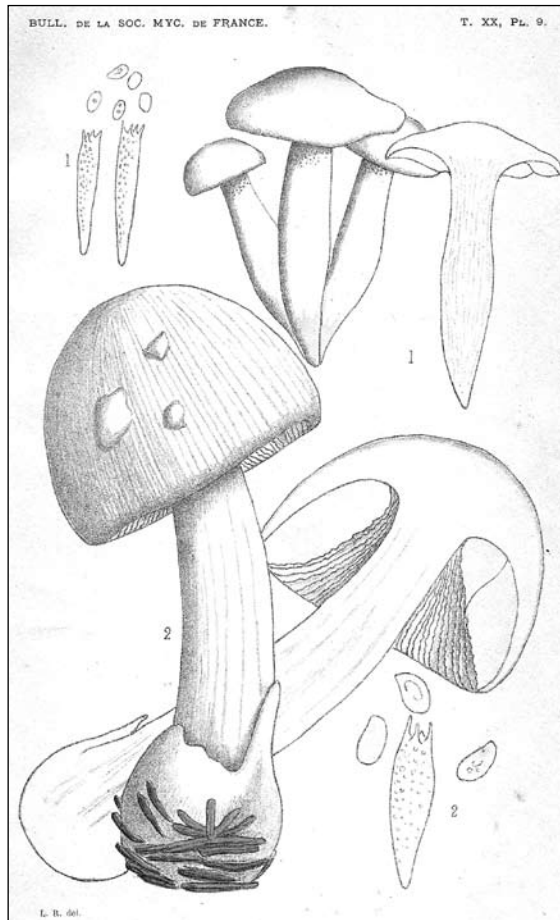
JOAN JOAQUIM RODRÍGUEZ I FEMENIES

(Maó 1839 – Tolosa 1905)

Aquest naturalista menorquí va destacar pels seus estudis sobre botànica, zoologia i algologia. Li dediquen espècies com l'alga endèmica del Mediterrani *Laminaria rodriguezii* i l'arbust *Daphne rodriguezii*. Va realitzar diversos estudis botànics a Mallorca i va descriure una "Memorable excursió al Puig Major".

M. L. ROLLAND

Aquest naturalista francès, va ser president de la Société Mycologique de France. Arriba a Sóller l'any 1903 i es va fer amic del Dr. Marquès, conegut com el metge Alic. També coneix i contacta amb Rullan i Mir. El 1904 publica

Reproducció d'una làmina de Rolland amb *Volvaria sollerensis* a la part inferior.

l'estudi *Champignons des Îles Baléares recoltés principalement dans la région montagneuse de Soller*, on descriu com a noves espècies per a la ciència *Volvaria sollerensis*, *Leptonia torrentera*, *Boletus miramaris* i *Puccinia marquesii*. A Sóller va estudiar una malaltia que afectava greument els tarongers i va concloure que era provocada per *Armillaria mellea*, un fong macromicet paràsit causant d'importants danys en arbres.

MARIE EMILE FRICQUEGNON (HERMANO BIANOR)

(França 1859 – Palma 1920)

Aquest Germà de la Salle va ser professor al col·legi de les Escoles Cristianes de Santa Maria de Sóller (frares de Baverall). Herboritzà l'illa de Mallorca i publica *Plantes de Mallorca* l'any 1917 amb 127 espècies noves per a la ciència. A Sóller va rebre personatges com el Rei Eduard VII d'Anglaterra, l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria i el botànic Herman Knoche. Aquest darrer consultà l'herbari de l'*Hermano* Bianor ampliant l'estudi de *Flora Balearica* amb 32 plantes més.

Els botànics Sennen i Pau li dediquen l'espècie endèmica de Mallorca i Menorca *Aristolochia bianorii*, coneguda popularment com herba de la gauda. Va confeccionar una sèrie d'herbaris, que encara es conserven. El que va fer per a Rullan i Mir actualment està conservat al Jardí Botànic de Sóller.

ODÓN DE BUEN Y DEL COS

(Saragossa 1863 – Mèxic 1945)

Fou un zoòleg aragonès, gran divulgador científic i fundador del Centro Oceanográfico de Porto Pi (Palma) i de l'Instituto Español de Oceanografía. L'any 1905 publica *Excursiones por Mallorca*, on descriu molts detalls de l'itinerari entre Palma i Sóller pel Coll i per Deià i on dedica unes set pàgines a Sóller i els voltants. A les pedres que formaven el moll del Port de Sóller va descriure 18 espècies d'invertebrats, que es podien veure des de la vorera. També visità el lias de Muleta, assenyalà la presència de roques eruptives a la Vall, va recórrer el Barranc de Biniaraix i va citar més de 60 espècies de plantes.

Edifici ja desaparegut
del primer laboratori
oceanogràfic de
Porto Pi.

HERMAN KNOCHE

(Califòrnia 1870 – 1945)

Prestigiós botànic i autor de l'obra *Flora balearica. Étude Phytogéographique sur les Iles Baléares*, l'any 1921, en la qual inclou part de la flora micològica. En el seu llibre agraeix molt particularment a l'*Hermano* Bianor la seva col·laboració quan va venir a Mallorca, cita textualment:

...Je remercie tout particulièrement le Frère Bianor, des Escuelas Cristianas de Soller. Je n'ai malheureusement, fait sa connaissance que peu de temps avant mon dernier départ de Majorque. Un examen rapide de son herbier m'en a révélé la richesse. Cette collection deviendra, certainement, la plus belle qui ait jamais été réunie aux îles Baléares. Le Fr. Bianor m'a communiqué de nombreuses plantes qu'il a trouvées, et m'a signalé maintes stations que j'ai ajoutées à ma liste, surtout pour les environs de Soller...

PAUL FALLOT

(Strasburg 1889 – París 1960)

Aquest geòleg francès, l'any 1922, llegeix la seva tesi doctoral *Étude géologiques de la Sierra de Majorque*. Va publicar nombrosos estudis sobre la geologia i paleontologia de les Balears i dedicà un gran nombre de treballs a

El geòleg Paul Fallot.

estudiar la història geològica de les Illes durant el pliocè i el quaternari, així com el seu registre fòssil. Juntament amb Depape, l'any 1928 estudia els fòssils del coll de Bini. Va ser un gran amic del geòleg Bartomeu Darder amb el qual va dirigir la important excursió a Mallorca durant el XIV Congreso Geológico Internacional que se celebrà l'any 1926 a Madrid. Va ser uns dels mestres de Guillem Colom Casanovas i una de les persones que el va animar a estudiar geologia a París.

BARTOMEU DARDER PERICÀS

(Palma 1894 – Tarragona 1944)

El geòleg Bartomeu Darder.

Era un professor llicenciat en Veterinària i Ciències Naturals. Des de molt jove va treballar amb Paul Fallot estudiant l'estructura tectònica de l'illa de Mallorca i van dirigir junts l'excursió a Mallorca del XIV Congreso Geológico Internacional celebrat a Madrid (1926). Va ser un dels amics de Guillem Colom que l'aconsellaren anar a París a estudiar. L'any 1932 publica el *Mapa geològic de les Serres de Llevant a l'illa de Mallorca*. Escriu la coneguda i didàctica obra *Història de la coneixença geològica de l'illa de Mallorca* editada pòstumament el 1946. Paul Fallot i J. Lambert li van dedicar les espècies fòssils *Spitidiscus dardieri* i *Pseudopirina dardieri*. Va estudiar i documentar la gran esllavissada dels Marroigs que es produí entre el 16 i el 17 de desembre de 1924 a Fornalutx.

GUILLEM COLOM CASASNOVAS

(Sóller 1900 – 1990)

Considerat el més universal dels nostres científics, es va especialitzar en l'estudi de foraminífers i calpionèlids. Va descobrir unes 250 espècies noves per a la Ciència i publicà més de 200 treballs entre llibres tècnics, articles de divulgació i en revistes científiques.

Guillem Colom (a l'esquerra) i Ramon Margalef (a la dreta).

Entre els anys 1923 i 1926, animat per B. Darder i Paul Fallot va anar a la Universitat de París per a seguir, per lliure, cursos d'especialització amb el professor Cailleux, i a la d'Estrasburg, amb el professor Lapparent. L'any 1930 començà a estudiar micropaleontologia i s'arribà a convertir en el *pare de la micropaleontologia espanyola* amb un important renom internacional.

Jean Douviller, fundador de l'Institut de Micropaleontologia de la Universitat de París deia que a Mallorca teníem *le meilleur savant autodidactique du monde*.

A més de dedicar-se a la micropaleontologia, al llarg de la seva vida estudià també la geologia, la zoologia i la biogeografia de les Illes Balears. Va realitzar una important tasca de divulgació de la ciència, a la vegada que va ser un magnífic il·lustrador (va il·lustrar tota la seva obra) i un bon artista, fet que es pot comprovar observant les seves aquarel·les. Entre moltes d'altres distincions, és Fill Il·lustre de Sóller, Doctor Honoris Causa de la UIB i Soci d'Honor del Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller, entitat on diposità la seva important col·lecció i biblioteca científica.

RAMON MARGALEF LÓPEZ

(Barcelona 1919 – 2004)

Va ser el primer catedràtic d'ecologia d'Espanya. Al llarg de la seva vida aquest important ecòleg va publicar infinitat de treballs sobre hidrologia,

Preparacions de microfòssils de la Col·lecció Colom ubicada al MBCN.

limnologia i evolució de l'ecosistema marí a les Balears. Es va casar amb una mallorquina fet pel qual passava llargues temporades a Mallorca. Va mantenir una bona amistat amb Guillem Colom i una interessant correspondència. Les cartes de Margalef a Colom (la major part d'elles ubicades al MBCN) formen un autèntic tractat d'ecologia i paleobiologia.

L'any 1950 va realitzar el treball sobre Sóller "Fauna i flora aquàtica d'aigua dolça"

JOAN BAUZÁ RULLAN

(Marsella 1916 – Palma 2004)

Empresari solleric i naturalista que dedicà gran part de seva vida a l'estudi de la paleontologia .

Publicà més de 100 articles sobre paleontologia i ictiologia fòssil de Catalunya, València, Màlaga i Balears i estudià també la fauna coral·lina i la fauna fòssil dels lignits de Mallorca i els otòlits de peixos actuals i fòssils. Al llarg de la seva vida va crear una important col·lecció paleontològica on hi ha representats la major part dels jaciments de les Illes Balears, molts d'ells ja desapareguts. Aquesta col·lecció i la seva biblioteca científica es troben ubicats al Museu Balear de Ciències Naturals, entitat que el va fer Soci d'Honor. A la col·lecció destaquen diverses peces d'elevada importància científica recol·lectades a Sóller i Fornalutx com per exemple la vegetació fòssil del Collet de Bini (30 milions d'anys), la qual va ser descrita pels paleobotànics Arènes i Dépape i divulgada per G. Colom. També cal destacar la vèrtebra de *Nothosaurus*, un rèptil de fa uns 250 milions d'anys i els *Ceratites* (mol·luscs amonoideus del triàsic) trobats al Coll de Sóller.

**FRANCESC BONAFÈ
BARCELÓ**

(Biniamar 1908 – Palma 1994)

Va ser missioner dels Sagrats Cors i va residir a Sóller durant 27 anys. Botànic, poeta i folklorista, és l'autor dels 4 toms de la *Flora de Mallorca* (1977-1980) on fa un recull de la riquesa botànica de l'illa. Va estudiar i herboritzar la vall de Sóller i creà un important herbari format per 4.051 espècies de flora balear i mediterrània, que cedí al Museu Balear de Ciències Naturals, entitat que el va fer Soci d'Honor. El seu herbari actualment es troba ubicat a les instal·lacions del jardí botànic.

Fruit fòssil de lleguminosa del jaciment del Collet de Bini (Col·lecció Juan Bauzá MBCN).

WILLIAM WALDREN

(Nova York 1924 – Anglaterra 2003)

Doctor en Arqueologia per la Universitat d'Oxford (1975), va ser pintor, escultor i membre fundador dels *Deu del Teix* l'any 1962. Va realitzar excavacions a la Cova de Muleta (Sóller) d'on extreu l'aplec de restes fòssils de *Myotragus balearicus* més important del món pel que fa al nombre d'exemplars (aproximadament 1.500). Aquest conjunt es troba ubicat al Museu Balear de Ciències de Naturals i està en procés de catalogació.

LLUÍS GASULL MARTÍNEZ

(Barcelona 1918 – Palma 1982)

Aquest malacòleg autodidacta, va tenir relacions científiques i d'amistat amb els professors Ramon Margalef i Francesc Espanyol, entre d'altres. Va ser l'especialista més important en l'estudi dels mol·luscs terrestres i d'aigua dolça de les Illes Balears. Va ser autor de nombroses publicacions en revistes

Cranis de *Myotragus balearicus* de la Col·lecció Waldren ubicada al MBCN.

especialitzades, on s'inclouen la descripció de vuit espècies i tres subespècies noves, alguna d'elles de les Pitiüses. Es va establir a Mallorca els anys 50 i va assumir *ad honorem* per quasi 25 anys la tasca de bibliotecari de la Societat d'Història Natural. Va prospectar i estudiar els cargols de la vall de Sóller.

JERONI ORELL CASASNOVAS

(Sóller 1924 – Barcelona 1995)

Aquest professor solleric i gran aficionat a la botànica des de ben jove va ser membre fundador del Museu Balear de Ciències Naturals i col·laborador del jardí botànic. També formà part de la Societat d'Història Natural. Al llarg de la seva vida va realitzar un important herbari i nombrosos estudis que es reflecteixen en diversos articles científics i de divulgació. Va col·laborar amb molts botànics que herboritzaren l'illa, com Oriol de Bolós, Mª Àngels Cardona, Lleonard Garcies Font i el pare Bonafè. Va mantenir contacte i relació amb el Dr. Tadeus Reichstein* (1897-1996) especialista en falgueres

* El Dr. Reichstein va ser nomenat premi Nobel de Fisiologia i Medicina l'any 1950, pel descobriment de la cortisona. També havia aconseguit sintetitzar la vitamina C.

el qual li dedicà *Asplenium orelli* i *Asplenium sollerensis*. El botànic Erben li dedicà *Limonium orelli*. És Soci d'Honor del Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller.

GUILLEM MATEU I MATEU

(Caimari, 1930)

És un investigador, biòleg, micropaleontòleg i oceanògraf. Deixeble de Guillem Colom, continuador i divulgador de la seva obra. És professor de micropaleontologia de la Universitat de les Illes Balears i investigador del Centre d'Oceanografia de les Illes Balears. Ha estat l'iniciador a Espanya de l'aplicació dels foraminífers com a indicadors biològics de la contaminació marina. Ha publicat nombrosos treballs sobre la sistemàtica, ecologia i geocronologia dels foraminífers. Publica nombroses obres, entre elles *Foraminíferos vivientes del litoral de Cataluña y Baleares* (1970).

Va ser President de la Societat d'Història Natural (1968 al 1981). És assessor científic i col·laborador del Museu Balear de Ciències Naturals, entitat que el va fer Soci d'Honor, entre d'altres distincions

EL MUSEU BALEAR DE CIÈNCIES NATURALS, UNA INSTITUCIÓ CONTINUADORA DE LA TASCA NATURALISTA DE LES ILLES BALEARS

Són molts els naturalistes que han vist en la vall de Sóller i els seus voltants un espai ric per a la realització de les seves investigacions. Però a dia d'avui encara hi ha molt per descobrir, molt per investigar. A la vall de Sóller es compta amb el **Museu Balear de Ciències Naturals**, una institució consolidada i un lloc de referència, juntament amb la Societat d'Història Natural, per als estudiosos de la natura. És una entitat que es dedica a la divulgació de la natura, a la conservació de col·leccions d'història natural i a la realització d'estudis sobre la flora, fauna i geologia de les Illes.

Museu Balear de Ciències Naturals del municipi de Sóller.

En aquests moments hi ha diverses línies obertes d'estudis i un gruix de col·laboradors que els realitzen en camps tan variats com els crustacis, els coleòpters, els fongs, els peixos fòssils, la bioespeleologia, l'exploració espeleològica i la micropaleontologia, entre d'altres.

Quan l'any 1992, Don Guillem Colom Casanovas assistí a la inauguració del Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller, va explicar: "... quan jo era jove i me veien arrufat a la muntanya cercant pedres me tractaven de *loco*... i vés per on, ara a Sóller tenim un museu que es dedica a l'estudi de les Ciències Naturals... Que sigui per molts d'anys..."

Aquest article està dedicat al professor Antoni Vicens Castañer.

BIBLIOGRAFIA

- BARCELÓ i COMBIS, F. *Flora Balearica*. P.J. Gelabert. Palma de Mallorca, 1879-1881.
- BAUZÀ, J. *Contribuciones a la paleontologia de Mallorca*. –Bol. Hist. Nat. Baleares T. XXV ps.7-20, Lám I-III. Mallorca, 1981.

- BOUVI, P. *Ensayo de una descripción de la Isla de Mallorca, comparada con las Islas y el litoral de la cuenca occidental del Mediterraneo*. Imprenta de Felipe Guasp y Vicens.-Palma de Mallorca, 1867.
- BUEN, Odón De. *Excursiones por Mallorca. Indicaciones generales*. Barcelona, 1905.
- CAMBESEDES, J. *Enumeratio plantarum quae in insulis Balearibus collegit*. Mem. du Museum d'Hist. Nat. Vol 7 : 173-335 Paris, 1827.
- COLOM CASASNOVAS, G. *Más allá de la prehistoria. Una geología elemental de las Baleares*. Colección "Cauce" C.S.I.C. Madrid, 1950.
- COLOM CASASNOVAS, G. *Biogeografía de las Baleares Toms I i II* Gràfiques Miramar. Palma de Mallorca, 1978.
- COLOM CASASNOVAS, G. *Los lagos del oligoceno de Mallorca*. Gràfiques Miramar. Palma de Mallorca, 1983.
- COLOM CASASNOVAS, G. *Las Ciencias Naturales en las Islas Baleares*. Introducción de G. Mateu. Direcció General de Cultura. Imprenta Politécnica. Palma de Mallorca, 1991.
- CONSTANTINO MAS, C. Pregó de Fires 1990. No editat. Publicat al Setmanari Sóller. Sóller, 1990.
- GASULL, L. *Algunos moluscos terrestres y de agua dulce de las Baleares*. Bol. Soc. Hist. Nat. Baleares T. 9, pp. 3-80. Mallorca, 1963.
- GRAN ENCICLOPÈDIA DE MALLORCA. 19 volums. Editada per Promomallorca. Edicions, S.L. Impr. Gràfiques Garcia – Inca, 1991.
- HAIME, J. *Notice sur la géologie de l'Île de Majorque*.- Bull. Soc. Géol. France. Sér. 2., T. XII. França, 1855.
- HERMITE H. *Description de quelques fossiles nouveaux des Îles Baléares*. C.R. Somm. Soc. Géol. France. Pt. XI. França, 1879.
- KNOCHÉ, H., 1921.- *Étude Phytogéographique sur les Îles Baléares*. Ed. Otto Koetz Science Publishers. Tomo I. Koenigstein.
- MARGALEF, R. *Materiales para la hidrobiología de la isla de Mallorca*. Publ. Inst. Biol. Aplicada. Vol. 15. pp. 5-111. Barcelona, 1953.
- MARMORA, De la. *Observaciones geológicas sobre las Islas Baleares, Mallorca y Menorca, escrito en francés por el Caballero D'Alberto de la Marmora y traducidos por Dn. Antonio Rubió*. Imprenta Gelabert (traducción castellana) Palma de Mallorca, 1834.
- MATEU, G. *Estudio sistemático y bioecológico de los foraminíferos vivientes de los litorales de Cataluña y Baleares*. Trabajos del Instituto Español de Oceanografía, 38. Madrid, 1970.
- ROLLAND, L. *Champignons des Îles Baléares récoltés principalement dans la région de Sóller*. Bull. Soc. Mycol. de France. Tome XX : 191-210. Paris, 1904.

AGRAÏMENTS

A Lluç Garcia Socías i Carolina Constantino de la Peña sense els quals no hagués pogut fer aquesta conferència i la corresponent presentació.

